

בענינא דיומא

כל דיבור ודיבור שנחקק בדברי רבותינו נחשב לתורה המסורה

הגאון הגדול רבי ישראל בונים בן חיה רויזא שרייבר לרפ"ש במשא הכנה לחג מתן תורתנו

הגרייב שרייבר שליט"א נשא משא הכנה למתן תורה, בדבריו עמד על קנין התורה אמונת חכמים שהוא עיקר מעיקרי האמונה: הנה הדבר ידוע אצל כל איש ישראל שעיקר מעיקרי האמונה הוא שכל התורה המצויה עתה בידינו היא הנתונה למשה רבינו עליו השלום, הן דברי קבלה והן דברי סופרים, ומי שאינו מאמין בדברי חכמים ובתורה שבעל פה הרי הוא כמין לכל דבריו שאינו נכלל בכלל ישראל ואין לו חלק לעולם הבא, "והרי הוא כשאר כל האפיקורוסין והאומרים אין תורה מן השמים" (רמב"ם פ"ג מהל' ממרים ה"ב).

ובלשון חז"ל נראה שכל הכופר בתורה שבעל פה אינו כופר רק בדברי חכמים אלא בגוף התורה שבכתב, שהלא כל התורה ניתנה לישראל על פי פירושם של חכמים, ולא ניתן להבין אפילו את פשוטו של מקרא מבלי התורה שבעל פה שמגלה לנו את מה שנמסר בידינו בסיני. **ממילא, כאשר האדם אינו מאמין בדברי חכמים אין לו עוד חלק בתורת משה, ומה בינו לבין האומר אין תורה מן השמים.**

על כן הדבר פשוט, שכאשר מונה התנא את 'אמונת חכמים' בתור קנין מקניני התורה, כיצד יתכן לפרש את הכוונה לעצם האמונה בדברי חכמים. הרי האמונה אינה קנין, אלא אחד מיסודות הדת, שבלעדיה לא יכול היהודי להכנס לכלל ישראל. מאיזה טעם היא נחשבת לאחד מהקנינים, ומה נוסף בה יותר מעיקר האמונה המושרשת אצל כל ישראל - להאמין לפירוש התורה שנמסר ביד החכמים.

להבנת הדברים יש להבין קודם כל מהי 'אמונה'. הרי השאלה ידועה, מה בין 'אמונה' לבין 'ידיעה'. אם האדם יודע, אם כן ממילא כבר יש לו אמונה, ומה יש ב'אמונה' יותר מה'ידיעה'. ומאידך, אם האדם אינו יודע, כיצד הוא יכול להאמין.

וכבר ביארו רבותינו ש'אמונה' נוגעת לענינים שמעבר להשגתו של האדם. מה שהוא לא יודע - אין זה משום שהוא יכול לדעת ובכל זאת לא יודע, אלא משום שמדובר בדברים שמלכתחילה אין לו יכולת להגיע בהם לידיעה. כל מה שהוא יכול לדעת הוא רק שהוא לא יודע. על אותו חוסר ידיעה מגיעה ה'אמונה' - להכיר בכך שאין אפשרות לדעת, ואף על פי כן זאת היא האמת, שנמסרה לנו מבעל הידיעה.

על התורה שבעל פה אמרו חז"ל (ע"י ירושלמי פאה פ"ב ה"ד, ובמדרש ויקרא רבה כ"ב, א' וקהלת רבה א', ב' וה', ב', ועוד כע"ז) במגילה י"ט, ב', ש'אפילו מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש כבר נאמר למשה בסיני, ולכאורה המילים צריכות ביאור מיניה וביה: אם החידוש הוא חידוש של התלמיד - הכיצד כבר נאמר החידוש למשה בסיני, ואם החידוש נאמר לפני משה בסיני - מפני מה זה נחשב לחידוש של התלמיד. וגם אם תאמר שהכל נאמר למשה בסיני, והתלמיד רק מצליח להחזיר את ההלכות שנשתכחו, האם ניתן לקרוא לזה בשם 'חידוש' ולומר 'אפילו מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש'.

ובהכרח ששני הדברים יתכנו כאחד: מצד אחד יש כאן חידוש, ומצד שני הכל ניתן למשה בסיני. כי זה עצמו ניתן לו למשה רבינו, שגם מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש - גם זה יכלל בתורה שמסורה תחת הר סיני. זאת היא הגדרת הדברים, ועלינו רק לרדת לעומקו של דבר ולהבין את פשר המילים, שטמון בהם יסוד גדול הנוגע לכל דרכה של תורה.

מלבד זאת מצינו גם על רבי יוחנן בן זכאי (סוכה כ"ח, א' וב"ב קל"ד, א') שהיה יודע דבר גדול ודבר קטן, דבר גדול מעשה מרכבה ודבר קטן היות דאביי ורבא, והשאלה נשאלת מצד עצמה - מפני מה נקראו ההיות 'היות דאביי ורבא', אם כבר רבי יוחנן עסק באותן

היות שנים ארוכות לפני כן. ואף אם נפרש כדברי רש"י בסוכה שם, שלאחר דורו של רבי יוחנן נשתכחו ההוויות עד שבאו אביי ורבא ועסקו בהם מחדש, עדיין אינו מחוור מדוע נקראו ההיות על שמם.

'ההכרעה נמסרה לחכמי הדורות':

כדי להתחקות על שורש הענין עלינו להקדים שאלה בסיסית ופשוטה עוד יותר: כיצד יכולים הדורות המאוחרים לחדש חידושים שלא חידשו הדורות הקודמים. ולא רק לחדש או להוסיף ולבאר, אלא אפילו לחלוק ולסבור אחרת - יכול הדור המאוחר לבוא ולומר את דעתו, למרות שהדורות המוקדמים היו כבר עסוקים באותו ענין ולא העלו את אותה מסקנה.

"יפתח בדורו כשמואל בדורו", אמרו חז"ל במסכת ראש השנה (כ"ה, ב'), וכתב הרמב"ם בהלכות ממרים (פ"ב ה"א) ש"בית דין גדול שדרשו באחת מן המדות כפי מה שנראה בעיניהם שהדין כך ודנו דין, ועמד אחריהם בית דין אחר ונראה לו טעם אחר לסתור אותו, הרי זה סותר ודן כפי מה שנראה בעיניו, שנאמר אל השופט אשר יהיה בימים ההם (דברים י"ז, ט'), **אינך חייב ללכת אלא אחר בית דין שבדורך**".

ואם תעלה על דעתך לומר שגם כלפי הדורות הקודמים חיישין לטעות או לשכחה, ורק מטעם זה יכולים הדורות שאחריהם לחלוק על דבריהם, חלילה מלחשוב כדבר הזה. הרי הדבר פשוט בלי ספק שלא כדורות הראשונים דורות האחרונים, ואם ראשונים כמלאכים וליבן כפתחו של אולם - הדורות האחרונים אף לא כאצבעתא בקירא.

צא וראה את לשונו של הרמב"ם בהקדמתו לפירוש המשניות שכתב: "אבל מי שיחשוב שהדין שנתלקין בהם וכו' נפלה המחלוקת מדרך טעות או השכחה או מפני שאחד מהם קיבל קבלת אמת והשני טעה בקבלתו או שכח או לא שמע מפי רבו כל מה שצריך לשמוע וכו', הוא דברי מי שאין לו שכל, ואין בידו עיקרים, ופוגם באנשים אשר נתקבלו מהם המצוות, וכל זה שוא ובטל" ...

יתירה מזו מצינו בר"ן בדרשותיו (דרוש ז'), יעויין שם בארוכה (והביאו בעל הקצות החושן בהקדמת ספרו), שנמסרה ההכרעה לחכמים שבכל דור כפי הנראה להם, "ואף אם יהיו הקדומים מהם גדולים מהם ורבים מהם", ועל זה המשיך שם הר"ן וכתב: "וזהו ענין רבי אליעזר הגדול ומחלוקתו, כדאמרינן בב"מ (נ"ט, ב') עמד ר' יהושע על רגליו ואמר לא בשמים היא (דברים ל', י"ב), כבר ניתנה למשה על הר סיני וכתוב בה (שמות כ"ג, ב') אחרי רבים להטות.

הנה ראו כולם שר' אליעזר מסכים אל האמת יותר מהם, וכי אותותיו כולם אמיתיים צודקים, והכריעו מן השמים כדבריו, ואף על פי כן עשו מעשה כהסכמתם. שאחר ששכלם נוטה לטמא, אף על פי שהיו יודעים שהיו מסכימים הפך מן האמת, לא רצו לטהר, והיו עוברים על דברי תורה אם היו מטהרים, כיון ששכלם נוטה לטמא, **שההכרעה נמסרה לחכמי הדורות**, ואשר יסכימו הם הוא אשר ציוהו ה"י וכו'.

מפורש בדברי הר"ן, שמאותו טעם שיכולים החכמים לחלוק על הדורות הקדומים, הם יכולים גם לחלוק אפילו על מה שנתפרש במתיבתא דרקייעא. וראה שם עוד שהביא את המעשה בפרק הפועלים (ב"מ פ"ו, א') על רבה בר נחמני, שבית דין של מעלה טימאו ספק בהרת שקדמה לשער לבן, הגם שהקב"ה בכבודו ובעצמו טיחר את הנגע.

והדברים מפליאים כל לב: איזה כח שבעולם יש לחלוק על פסק שיוצא מריבון כל העולמים, נותן התורה, לומר אחרת ולפסוק להפך.

לא שייכת כאן טעות רחמנא ליצלן, לא חוסר הבנה ולא רוב דעות: **אך על זה עצמו כותב הר"ן 'שההכרעה נמסרה לחכמי הדורות' להכריע כפי דעתם, הגם שההכרעה מנוגדת לאמת שנשמעת משמים.**

ביאורם של דברים הוא על פי המושג הנודע שאמרו בגמרא (עירובין י"ג, ב' וגיטין ו', ב') 'אלו ואלו דברי אלוקים חיים', וגם כאן לכאורה יקשה היאך יכולים שניהם להיות אמת, כשכל הדברים מרועה אחד ניתנו ורבו כל המעשים אמרם.

את שאלה זו שאל הריטב"א בעירובין שם בשם רבני צרפת, "היאך אפשר שיהיו שניהם דברי אלוקים חיים וזה אוסר וזה מתיר", ועל כך כתב שם בשם: "ותירצו כי כשעלה משה למרום לקבל תורה הראו לו על כל דבר ודבר מ"ט פנים לאיסור ומ"ט פנים להיתר, ושאל להקב"ה על זה, ואמר **שיהא זה מסור לחכמי ישראל שבכל דור ודור ויהיה הכרעה כמותם, ונכון הוא לפי הדרש**"

ולכאורה עדיין אין הענין מבואר כל הצורך, זה עצמו כיצד. איך יתכן שאותו דין עצמו, שניתן כצורתו משמים, ינתן עם מ"ט פנים לאיסור ומ"ט פנים להיתר. הרי התורה היא אותה תורה, עם אותם דינים ואותן הלכות, וגם אם היא מסורה 'לחכמי ישראל שבכל דור ודור', סוף כל סוף האם ניתן לומר ש'אלו ואלו דברי אלוקים חיים' - ששני ההפכים של ההיתר והאיסור ניתנו גם יחד בבאים כאחד.

את עומק המושג אנו מוצאים בלשון אחרת של הריטב"א בריש פרק אף על פי (כתובות נ"ז, א') שכתב וזה לשונו: "שזה אומר מה שנראה לו לפי דעתו וזה אומר מה שנראה לו לפי דעתו, ולא תשקר חד מינייהו, אלא אלו ואלו דברי אלוקים חיים".

במילים אלו נוכל להשיג את שורשו של דבר. אין ספק שהאמת היא אמת אחת, ולא יכולות להיות כמה אמיתות. אך מהי אמת? האמת היא אמת כוללת, שטומנת בחובה אין ספור צדדים והבטים. כאשר אדם רואה תמונה, הוא יכול לראות את כל התמונה השלמה, אך יכול גם לקחת חלק מסויים מהתמונה ולהתמקד בו. האם הוא לא רואה את האמת? הוא רואה את האמת, אבל לוקח ממנה רק צד אחד.

אין אדם בעולם שרואה את אותה תמונה כמו חבירו, ואצל כל אחד מתקבלת האמת בצורה אחרת. יש אדם שרואה אמת עמוקה יותר, ויש אדם שרואה אמת פשוטה יותר. יש אדם שתופס צד אחד מהאמת, ויש אדם שמגיע עד הקצה השני. אך כל עוד האמת היא האמת, והאמת היא גדולה ומורכבת, כל חלק ממנה יוכל להחשב לאמת.

בנתינת התורה, כפי שהארכנו כבר במקומות אחרים, ניתן כח מיוחד שלא קיים בשום חכמה אחרת: שהתורה תתקבל לפי דעתם של החכמים. כמובן ששורש הכל הוא מה שנמסר למשה בסיני, אך כיצד האמת תתקבל? לפי הצורה שבני האדם מקבלים אותה. 'זה אומר מה שנראה לו לפי דעתו וזה אומר מה שנראה לו לפי דעתו'.

אין כאן חלילה דבר והיפוכו, **אלא כל חכם תופס את הצד שנראה לו לפי ראות עיניו**, כששני הצדדים אמת ולשניהם יש מקום בתוך האמת העליונה שכוללת את כל הצדדים כולם. לנו אין יכולת במוחנו הדל לתפוס את האמת השלמה ולהבין כיצד כולו איתנייהו בה, אך כך מורים לנו חז"ל - ש'אלו ואלו דברי אלוקים חיים', וכל עוד יש כאן חכמה של החכמים, כל דעה היא עוד בחינה נוספת מתוך כל הבחינות הכלולות במאמר פיו ית'.

ומדוע ההלכה נקבעת לפי בחינה אחת מסויימת, ולא לפי פסק מוחלט? על כך באים רבותינו ומלמדים אותנו שזוהי צורת נתינת התורה. מצד אחד הכל ניתן למשה מסיני, אך מצד שני יש כאן מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש. **התורה לא נשארה בשמים, אלא נמסרה לבני האדם שישגו בה לפי חכמתם**, ומכיון שכן -

התורה עצמה נקבעת לפי דעת בני אדם. לא רק שיש כאן דעת בני אדם, אלא אותה דעה היא התורה בעצמה. כל צד, כל הכרעה וכל תפיסה הן עוד חלק מהתורה המסורה למשה, עד שאפילו אם למעלה נקבעה האמת בצורה אחרת - יש כח ביד חכמים להכריע לפי האמת שמסורה בידם.

התורה לא בשמים היא, וגם אם הקב"ה בעצמו מכריז כצד אחד, ניתנה הרשות לחכמים לחלוק ולתפוס את האופן האחר באמת הכוללת שיש בתורה.

אמנם בשמים נקבע להפך, אולם החכמים לא מחדשים חלילה אמת

חדשה, **כי אם פוסקים את הצד על פי הכח שדרכו עוברת התורה** - 'שההכרעה נמסרה לחכמי הדורות, ואשר יסכימו הם הוא אשר ציוהו ה'".

כח ההכרעה שיש בתורה נמסר מאז ומעולם לחכמי הבית דין שבכל דור ודור, ואף מזמן שאין בתי דינים קבועים, יש כח ביד חכמי כל מקום ומקום להכריע את דיני המקום לפי ראיות עיניהם. אותו הדין ש'אין לך אלא שופט שבימך' נאמר אף על מרא דאתרא, כמו שמפורש בפוסקים (יעוין בפרי חדש או"ח סי' תצ"ו סק"ב ובב"ח חו"מ סו"ס כ"ה), עד שיש בכוחו לחלוק על רבני העיר שקדמו לו. ואם כי בזמן הזה יש נידון האם קיימת מציאות. של רב דמתא, הואיל ובני העיר עשויים קהילות קהילות, מכל מקום מעיקר הדבר נמסרו דיני התורה אפילו לחכמים די בכל אתר ואתר שעל פיהם יהיה כל דין.

בזמנו כבר סיפרנו את מה שאמר מרן החזון איש לאמו"ר הגאון זצ"ל. בילדותו היה אאמו"ר גר בירוסלב, עיירה שמנתה בערך חמשת אלפי נפשות, כגודלה של שכונה ממוצעת. סביבה היו עוד עשרות עיירות קטנות עוד יותר, שלכל אחת מהן היתה רב בפני עצמה. וכידוע, אז באותם ימים עוד לא היו מצויים קוי טלפון, ואפילו המכתבים לא היו תכופים. כל רב של כל עיירה היה צריך לפסוק בכוחו כל הלכה והלכה בכל ד' חלקי שולחן ערוך, כשלעיתים מדובר אפילו על חמורות שבחמורות.

למותר לציין שלא יתכן שכל אותם רבנים הפזורים במרחבי העיירות הקטנות, יהיו כולם בקיאים בדינים כגדולי תלמידי החכמים ... מכח אותה מציאות שאל פעם אאמו"ר את החזון איש: האם האנשים הרחוקים בדורות הקודמים היו נחשבים כטועים בדבר משנה? איזה כח היה לכל רבני העיירות להכריע בכל חלקי התורה? על כך אמר לו מרן החזון איש: **בהכי חייביה רחמנא. זו היתה צורת מסירת התורה - שהפסק יהיה לדינא כמו כל אותם רבנים, ודרכם תעבור התורה.**

ניתן לפעמים לראות רב מסוים פוסק כך, ורב מסויים פוסק הפוך. האם יש כאן סתירה? פשוט וברור שלא. אמנם לא מדובר על בית דין הגדול, **אבל גם בימינו אנו יש כח לחכמים לפסוק את פסקם**, וגם על זה נאמר שאלו ואלו דברי אלוקים חיים. **התורה נמסרה לכל הדורות, עם מציאות משתנה ועם דינים חדשים, שכולם כלולים במה שנמסר למשה וכולם נחשבים לחלק מדברי התורה.**

אלא שעם כל זה, במאמר המוסגר, כמובן שאדם לא יכול לתפוס מקולו של זה ומקולו של זה - פעם ללכת אחרי הרב הזה ופעם אחרי השני ... עליו לקבוע לעצמו רב אחד מובהק שהוא יורה את דרכו, הוא ואין עוד.

על מרן בעל הקהילות יעקב מסופר שפעם הגיע אליו יהודי ושאל, בהיות שהוא צאצא של הגר"א, האם יוכל לנהוג כמו הגר"א בקולות מסויימות. אמור לו הקהילות יעקב: **קודם כל נהג כמותו לענין חומש לצדקה (כמבואר באגרת 'עלים לתרופה')**. אחר כך נהג כמותו **גם בדברים אחרים** ...

על כל פנים הדברים ברורים, שכל התורה המסורה עתה בידינו היא הנתונה למשה רבינו עליו השלום. כלפי זה אין הבדל בין דורות ראשונים לאחרונים ובין דברי הרב לדברי התלמיד. **כל דיבור ודיבור שנחקק בדברי רבותינו נחשב לתורה המסורה, ומכאן זה יש ביד החכמים שבכל דור ודור לקבוע את דבריהם כאמת גמורה מסיני.**

אפילו בדברי האחרונים עצמם ניתן למצוא יחס מופלג שנוקטים האחרונים בין אחד לחבירו, כגון מה שכתב בפרי חדש על דברי הש"ך (עי' פמ"ג יו"ד צ"ד, י"ג) 'כיון שהגיד אינו חוזר ומגיד', ועוד רבות כיוצא באלו, עד כדי כך, שאפילו בדברי אותו אחרון עצמו יתכן שהוא מאמת את דבריו, כדוגמת מה שמצינו במקומות רבים בלשון הגרע"א, שמציין למקום אחר וכותב 'וזה לשוני' ...

דברי הגר"ב שרייבר שליט"א מגליון ועד ליל שבת: a023137413@gmail.com - ניתן להאזין לדעת תורה מגדולי ישראל בראשם רשכבה"ג מרן ראש הישיבה הגר"ד לנדו שליט"א, בקו חירום בעניני השעה: 074-740-3306.

- כמ"כ מידי שבוע יו"ל קובץ אוצר הפרשה ובו גליונות מרבותינו מרנן ורבנן גדולי ישראל זצוק"ל ושליט"א. ניתן להשיג מודפס בבתי הכנסיות בארה"ק, וכן ניתן לקבלו במייל: a169258235@gmail.com

- ניתן להצטרף לקבלת הגליון ע"י שליחת הבקשה למייל - a086221800@gmail.com